

4. Р. Якобсон. Лингвистика и поэтика. „Структурализм: „за“ и „против“. М., 1975.
5. M. Hardt. Poetik und Semiotik. Das Zeichensystem der Dichtung. Tübingen, 1976.
6. М. Петер. К вопросам семантики поэтического языка. — In: The Structure and Semantics of the Literary Text. Budapest, 1977.
7. В. Шкловский. Поэзия грамматики и грамматика поэзии. — Иностранная литература, кн. 6, 1969.
8. З. Хованска. Принципы анализа художественной речи и литературного произведения. Саратов, 1975.
9. G. Winold. Semiotik der Literatur. Frankfurt am Main, 1972.
10. Ю. Лотман. Структура художественного текста. М., 1970.
11. Ю. Лотман. Анализ поэтического текста. Ленинград, 1972.
12. S. Wittig. Semiology and Literary Theory. — In: Phenomenology, Structuralism, Semiology. London, 1976.
13. J. Trabant. Zur Semiotik des Literarischen Kunstwerks. — In: Glossematik und Literaturtheorie. München, 1970.
14. Н. Рювет. Граници применения лингвистического анализа в поэтике. — В: Новое в зарубежной лингвистике. Вып. IX, М., 1980.
15. Z. Harris. Discourse Analysis. — In: Language, 28, 1—30, 1952.
16. Z. Harris. Discourse Analysis Reprints. — In: The Hague, 1963.
17. A. J. Greimas. Sémantique structurale. Paris, 1966.
18. A. J. Greimas. Du sens. Essais sémiotiques. Paris, 1970.
19. A. J. Greimas. Sémiotique et sciences sociales. Paris, 1976.
20. F. Rastier. Systematik der Isotopien. — In: Lektürekolleg zur Textlinguistik, Bd. 2: Reader, Frankfurt am Main, 1974.
21. J. Coquet. Sémiotique littéraire. Paris, 1973.
22. F. Jameson. The Prison-House of Language: Critical Account of Structuralism and Russian Formalism. Princeton, 1972.
23. L. Kritzman. A. J. Greimas and Narrative Semiotics. — In: The Sign. Semiotics around the World, Ann Arbor, 1980.
24. A. J. Greimas. Maupassant. Paris, 1976.
25. S. Saporita. Die Bedeutung der Linguistik beim Studium dichterischer Sprache. — In: Literaturwissenschaft und Linguistik. Ergebnisse und Perspektiven. Frankfurt am Main, Bd. II, 1972.

НОВООТКРИТИ ПИСМА НА НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ ДО ХРИСТО ГЕРЧЕВ

РУМЯНА ПАШАЛИЙСКА

Писмата на Николай Лилиев до Христо Герчев, които публикуваме тук, са писани в периода от 1906 до 1909 г. Неизвестни досега, те бяха предадени в Националния музей на българската литература от дъщерята на Христо Герчев заедно с голяма част от неговия архив. Запазени са общо 12 писма и пощенски картички: десет от тях са писани в Лозана, Швейцария, през юли—август 1906 г., едно писмо е изпратено от Йена, на път за България, а последното — от 1909 г. — Лилиев пише вече като студент от Париж.

Името на Христо Герчев не се среща често в широко известния кръг от приятели, за които така подробно пише Георги Константинов в книгите си „Едно необикновено приятелство“ и „Николай Лилиев сред своите приятели“.

Самият Лилиев в по-късните си спомени и разговори също не споменава за този свой другар от ранните студентски години, с когото, ако се съди по изповедния тон на писмата, го е свързвало не само литературно приятелство.

До началото на 1906 г., когато заминава да следва в гр. Йена, Германия, Христо Герчев е основен учител в Шумен. В ръкописния му спомен „Моята скромна книжовна работа“ (1965 г.)¹ намираме данни за тогавашната му литературна дейност, включваща твърде разно-

¹ Ръкописът се съхранява в ОДА — гр. Шумен, фонд 683-к, оп. 1.

посочни творчески изяви — от стихотворни опити, критически бележки и преводи до сериозни монографични трудове, предимно в областта на диалектологията. Едва 23-годишен, Герчев е автор на немалък брой публикации: за първи път името му се появява в печата през 1903 г. като преводач от руски език; на следващата година списанията „Българан“ и „Пролетна заря“ поместват няколко негови стихотворения и стихотворни преводи на Скиталец. През 1905 г. Герчев е вече активен сътрудник на сп. „Българска сбирка“, „Учителска мисъл“ и в „Общо дело“, които печатат негови литературни бележки и рецензии за наши и руски писатели. По същото време във Варна с псевдонима Немил-Недраг са издадени преводите му на Чеховите пиеси „Вишнева градина“, „Три сестри“, „Чайка“ и „Вуйчо Ваньо“.

Христо Герчев се запознава и сближава с Николай Лилиев чрез Димитър Подвързачов, който в края на 1903 г. напуска Стара Загора и започва работа в Шумен като секретар в Инспекцията на шуменския учебен окръг. Подвързачов вече си е създал име на многообещаващ млад поет. Много скоро около него се събират и други млади хора, току-що навлезли в литературния живот и поезията, и стимулирайки творческата им активност, той се превръща в обединителен център за цял кръг от съмишленици в изкуството на словото: „Когато ставаше дума за поезия и за старозагорски поети — спомня си Христо Герчев, — Подвързачов не изпускаше случай да ни предаде възторга и удивлението си от един свой сродник, който имал изключителен поетичен дар, следял цялата наша и европейска поезия и сам пишел стихове, но никому не ги доверявал. Този младеж, който бил всякак поощряван и подтикван в своята склонност към поетическо творчество от Подвързачова, бил Николай Михайлов, по-късно Лилиев, чието появяване и разрастване в нашата литература... се дължи до голяма степен именно на Подвързачова“².

Съвсем близки по възраст (Хр. Герчев е роден през 1883 г.), тези млади хора се чувствуват напълно сродни и в общата си любов към книгите, поезията, музиката и театралните представления. Писмата на Подвързачов до Герчев, писани през същия период³, както и споменът на д-р Анна Подвързачова за Николай Лилиев⁴ разкриват общите им културни интереси и литературни предпочитания.

Известно е, че Николай Лилиев заминава за Швейцария през есента на 1905 г. и се записва да следва литература в Лозанския университет. Там той има възможност да се отдаде изцяло на вселеното си към френските и руските поети символисти, чиято поезия е опознал и обикнал още в България; усилено чете Ибсен, Ницше, Щирнер, грижливо прешисва цели стихосбирки и пълни тетрадка след тетрадка с образци от немската, френската и руската поезия, с критически и есеистични текстове: „В Лозана живеех скромно, само с парите, които ми изпращаха сестра ми и зет ми Минчо Чакров — споделя по-късно Лилиев пред Петко Тихолов. — ... Там се запознах с произведенията на поети, които ми станаха близки: Верлен, Маларме, Бодлер. Когато през лятото на 1906 г. потеглих за България през Йена. ... в Германия ме чакаха стихотворенията на поетите, чиито произведения Пенчо Славейков беше вече предложил на българските читатели чрез „Мисъл“ — Демел, Лилиенкрон и преди всичко Гюте“⁵.

С Лозана е свързана първата самостоятелна поетическа изява на Николай Михайлов⁶ по страниците на българския периодичен печат. Оттам през 1906 г. той изпраща свои оригинални и преводни лирически творби, които излизат в сп. „Ново общество“ и „Демократически преглед“, след като вече е отпечатал анонимно две пародии по Надсон в сп. „Българан“.

Интензивният духовен живот е присъщата за Лилиев потребност от покой и съзерцание, влизат в трагическо противоречие със заобикалящата го действителност: мисълта мъчително се лута из безкрайните лабиринти на съмнението, разочарованието от всичко земно стига до отчаяние. Неудържимо става желанието на Лилиев да общува със сродна душа, на която да из-

² Христо Герчев. Димитър Подвързачов в Шумен. Ръкопис, 49 л., 1957 г., НМБЛ: фонд „Христо Герчев“, Инв. № а 824/80.

³ НМБЛ: фонд „Христо Герчев“, Инв. № а 817/80 и 826/80.

⁴ Сб. „Д. Дебелянов, Н. Лилиев, Г. Райчев в спомените на съвременниците си“. С., 1967, 208—216.

⁵ Петко Тихолов. Николай Лилиев. Срещи и разговори. С., 1962, с. 17.

⁶ Едва две години по-късно в сп. „Съвременник“, кн. 2 от 1908 г. е отпечатано стихотворението „Към природата“, за първи път подписано Лилиев.

плаче болезненото си състояние: „Всичко наоколо се движи и губи в шумолевицата на градския живот — пише той в писмото си от 18 юли 1906 г., — а ти скрит, кой знае де, глупаво стоиш и си готов до безкрай да повтаряш случайно съхранена от паметта стиха. . . Сериозните занимания остават мечта. Самоанализите на някаква безплодна душа не престават и всяка една минута ти се струва, че една по една се късат струните на безнадеждното сърце.“

Подобни са настроенията и в останалите писма (понякога по две в един и същи ден), които свидетелствуват за особената чувствителност на Лилиев и изкупителната му борба със себе си по пътя към духовното и творческото самоусъвършенстване.

В края на 1906 г., без да може да се яви на изпит, Лилиев се връща в България, последван наскоро и от Христо Герчев. Както е известно, през 1907 г. Лилиев постъпва на работа в с. Долна баня, където — по спомена на Петко Стайнов — „цял ден надвесен над тефтери и сметки“ продължава да чете и допълва любимите си „черни тетрадки“.

По същото време Христо Герчев се записва да следва славянска филология в Софийския университет, като работи едновременно и в редакцията на в. „Ден“. Журналистическата му работа го среща и с други „пишещи братя“ с по-големи и по-малки творчески заложби: Рачо Стоянов, Стоян Дринов, Христо Цанков-Дерижан, Страшимир Кринчев, Д. Бабев и др.⁷

През 1908 г. по настояване на Димитър Подвързачов Лилиев е назначен за преподавател в III софийска мъжка гимназия. Около тях отново се оформя едно другарско и литературно кръжение, в което влизат Димчо Дебелянов, Георги Райчев, К. Константинов, Коста Кнаур и др. Споделят се творчески планове, замислят се нови издания. . .

Съвсем скоро Лилиев отново ги напуска. Спечелил конкурс за висше търговско образование, през есента на 1909 г. той заминава за Париж и въпреки ненавистта си към счетоводните науки, упорито ги изучава: „ . . . По цели нощи четях и пишех в специални тетрадки, които трябваше да представя и от които зависеше успехът ми. . . — разказва Лилиев на Г. Константинов. — А когато излизях от изпита, навеждах на една страна главата си, после на другата и разтърсвах ухото, за да изпадна оттам тия ненужни знания“⁸.

Училището за висши търговски науки на бул. „Малерб“ поглъща почти цялото време на Лилиев. Отчужден и самотен, той отново е обхванат от трагичното съзнание за разминаването с истинските духовни идеали. От Париж — „убиец и баша“ на неговите „надежди тиховеини“ — Лилиев изпраща до Христо Герчев писмо, написано в ритмувана проза, което красноречиво говори за счетоводните му притеснения, но и за трайните му литературни интереси. Тригодишният престой в Париж с многостранните проявления на културния му живот оставя дълбоки следи в творческото развитие на Николай Лилиев. Там — по неговото твърдение — той е написал най-много. . .

Писмата на Николай Лилиев до Христо Герчев документират отделни моменти от житейската и творческата биография на Лилиев и в този смисъл имат определена литературно-историческа стойност. Те ни дават възможност да проникнем във вътрешния свят на твореца, разпъван от тревоги и противоречия, да почувстваме многостранната му култура, да усетим духовната атмосфера на времето, в което живее. Много от тези писма сами по себе си са литературни произведения, разкриващи онзи стремеж към чиста духовност и вътрешна хармония, грубо нарушаван от реалния живот, който е основен мотив и в поетическото творчество на Николай Лилиев, и в епистоларната практика от началото на нашия век. И тук е валидна оценката на Г. Константинов по повод кореспонденцията на поетите символисти: „От тия писма лъха пареша тревога, смут, усилие да се излезе от една безпътница. . . много повече, отколкото в стихотворенията им, където по повелята на поетическия канон на символизма избягваха темите и тревогите от обществената действителност“⁹.

⁷ Придобитата тогава журналистическа опитност Хр. Герчев използва след години като редактор и издател на в. „Шуменски вестник“ (1919—1934), в който сътрудничат видни наши писатели.

⁸ Г. Константинов, Николай Лилиев сред своите приятели. С., 1971, с. 69.

⁹ Георги Константинов. Едно необикновено приятелство. С., 1967, с. 5.

Писмата, включени в настоящата публикация, са подредени в хронологичен ред—авторът навсякъде е поставил дати по стар и нов стил. Документите, означени с III, IV и VI, са писма, останалите са написани на открити пощенски картички, някои — илюстрирани. Всички писма са написани с черно мастило. Публикуваме ги на съвременен правопис, без да правим никакви промени в езиковите особености и стила на автора.

Оригиналите се съхраняват в Националния музей на българската литература— фонд „Христо Герчев“, Инв. № а 815/80.

I.

Лозана,¹ 26/VI — 9. VII. 906 г.

Гришка, Гришка, бедная — в запад как допадна ти? Ей богу, тъкмо вчера си мислех, че не ще бъде зле, ако се отзовеш в тия европейски краища, хем да се освободиш за известно време поне, от солдатлъка, хем да поскиташ малко. Кой да подозира, че сме били почти съседи?

Ами, бих желал да зная, в Шумен ли остави Митя²? Санким от дълги времена не съм го разбирал как е. Той ме канеше да му отида на гости, а то изглежда, че тука ще прекарам лятото. Поздрав на Жечкова.

Ник.[олай]

II.

Първо и първо, мили Гришка, портрет няма и кой знае дали в едно близко бъдеще ще успея да се подложя на тази операция. Виж ти, ако разполагаш с подобни работи, можеш да ми пратиш — бих ти бил особено благодарен.

А второ, дорогой, — хептен ме погубва тази твоя лаконичност в писмата. Аз бих желал да зная, например, със студентски ли намерения си се отзовал в Германия или само за езика, сетне, до кога мислиш да дишаш въздуха на „културния“ запад и в края на краищата ще се има ли възможност да изпитвам невъобразимото блаженство, ако в един намръщен или слънчев (не важи) юлски ден, нашата среща стане тъй възможна, че аз трепетно да стоя и чакам на Лозанската гара пристигането на трена от Basel, който ще ми донесе тебе, да кажем.

От всичко това ти виждаш, какво диване съм аз и би ми простил навярно, ако без твое позволение се реша да те целуна.

Лозана, 30. VI./13. VII. 906 г.

Николай

И за „глупавата“ карта — благодаря

III.

Лозана, 5/18 юли 1906 г.

Гришка, голубчик, — ако сам не си успял да забъркаш всичките си сметки в живота — оставяй и чуждите хора да направят това! Ти малко внимание обръщай на тях! Те са готови да те

¹ При всички писма, изпратени от Лозана, адресът на подателя е един и същ:

Exp: N. Mikhailow
Villa Pervenche, Bellevaux
Dessus — Lausanne
Suisse

Адресът на получателя в писма I—VII е:

Allemagne
Jena
Herrn Chr. Guerschow
Jakobstr., 5 II.

² Митя, Димитър, Димитра — навсякъде става дума за Димитър Подвързачов.

лишат от най-свещеното, което носиш в себе, но никога, никога. . . не са в състояние даже, да вдъхнат живот в една умъртвена душа. Пък и техните нравствени проповеди — изцедени от всевъзможни школки учебници — могат ли да дадат тон на един чужд живот, щом те срещат силна съпротива от разумно мислещият носител на този живот?

А и тука не мисля, че весело се живее. . . Всичко наоколо се движи и губи в шумолевитата на градския живот, а ти скрит, кой знае де, глупаво стоиш и си готов до безкрай да повтаряш случайно съхранена от паметта стишка „Die Jahre kommen und gehen“³. . . Сериозните занимания остават мечта. Самоанализите на някаква безплодна душа не престават и всяка една минута ти се струва, че една по една се късат струните на безнадеждното сърце. . . Следват закръпките, утехите. . . и живота се начева с нов безживотен устрем — до още някой ден, когато пак самотно ще се озеърнеш около себе и лакомо затърсиш някоя близка душа, на която противно да се оплачеш. . . И вярвай, мили мой, че ако не бяха тия нещастни, макар и делнични зальгалки—живота почти на никой човек не би бил възможен. . .

Тука аз неволно се разхленцвам и съм готов да оплача злополучната съдба на твоя миличък брат, защото зная много добре, че не от някакво щастливо самочувствие се е решил той на този геройски опит. . .⁴ „Причините трябва да се намерят“, би казал велемъдрено психолога; „самоубийствата започват да стават едно обществено зло в съвременния непоносим строй“, би се откликнал авторитетно социолога; белетриста би се заловил за нов разказ, който ще му донесе повече слава след един по-художествен възпроизвод, но кой би спасил живия живот?

След всички тези глупави брътвежи, аз съм наклонен да прекъсна писането си, защото се страхувам да не би да съм станал отегчителен. Прощавай, ако е тъй! . .

На края, с твое позволение, бих се решил да ти задам следните дребни въпросчета — по що следваш ти; с какво се занимаваш сега; Димитър обажда ли ти се често и как се чувствава той?

С пълното съзнание, че са безполезни всякакви благопожелания, аз пак се спирам на тези излишности и ти заявявам, че особено ми би било приятно, ако бих видял за в бъдеще, поне тебе, да стъпяш по-самоуверено в живота — от безпочвениците няма никаква нужда, нали?

Ако не мислиш да ме оставиш без отговор—пиши ми по-надълго. Чувствал се бих особено радостен.

Целувам те
Николай

IV.

Лозана, 10/23 юли 1906 г.

Голубчик, — в безпросветния мрак на живота ние дълго скитахме самотни, като оставяме зад себе си минало изтъкано от сълзи и въздишки; по нашия земен път в безредица се търкалят рухнали блянове, съкрушени желания и умрели надежди. . . душата ни прилича на вероломна алея, която никога няма да почувствува свежестта на розовото утро, — по нея безпрепятствено се разхождат събираните недоволства на цял свят и трудно е да се определи, дали горчивото отчаяние дава тон на нашето „светочувствие“ или нашето „светочувствие“ — спечелено от Ницше, Бальмонта, Андреева, Чехова, Горки и др. — диктува неудовлетвореността ни от този живот? Неволно се изстъписа този въпрос в главата ми, макар че в същност не мисля така. Ще ми се да вярвам, че страстното желание да извикаме на живота — „твой бег наскучил мене, мене надоело жить! . .“⁵ е въкърмено в нашата клетнишка душа още от най-ранно детство и сега вече не ние, а някакви съдбовни сили определят — и желания, и чувства, и всичко. . . А и смъртта на безволевия човек не се удава тъй лесно. Ние можем само, като Сергей Петровича⁵, да повтаряме „если жизнь

³ Годините долитат, отминават. . . (нем.).

⁴ Става дума за брата на Хр. Герчев — Николай, който по това време направил опит да се самоубие.

⁵ Сергей Петрович — герой от романа на Чехов „Драма по време на лов“; типичен представител на руската дворянска интелигенция от 80-те години.

не удастся тебе, если ядовитый червь пожирает твое сердце, — знай, что удастся смерть“, но никога да не предприемеш решителни мерки за действие и, може би, по-добре! Защото „Sterben — schlafen — schlafen! Vielleicht auch träumen!...“⁶ Да, ето голямата пречка — Тъй говори Хамлет в своя знаменит монолог.

Но да оставя това настрана! Както знаеш, Жечков е вече тука, успяхме да се видим с него и едва ли не му станах отегчителен с безчислените въпросчета, с които го обсипах за тебе. Натъжи ме малко обстоятелството, че след малко размисъл не си се решил да му дадеш за предаване едно от портретчетата стоящи на масата ти. Кой знае, може би не съм заслужил още това!

Аз пак дадох воля на езика си, pardon, перото си, но ти малко внимание обръщай! Тъй не скъпя аз ни книга, ни мастило, за човек, когото...

Жму ручку и целуя

Николай

P. S. Завърших писмото си, а ми се ще да изпълня поне и последната страничка, освен това да ти съобща, че ме преследва страхът да не би в тази твоя фраза „опротивя ми всичко“ да се вмистам и аз със своите чести, непотребни, може би, писма. Дано се лъжа! Сега поне ме сгрява мисълчицата, че след няколко дни ще получа, макар и отвореното ти писъмце, а тогава...

„Я боюсь рассказать“

Я боюсь рассказать, как тебя я люблю.

Я боюсь, что подслушавши повесть мою,

Легкий ветер в кустах вдруг веселый пьяном

Пролетит над землей ураганом...

Я боюсь рассказать, как тебя я люблю,

Я боюсь, что подслушавши повесть мою,

Звезды станут недвижно среди темного свода,

И висеть будет ночь без исхода...

Я боюсь рассказать как тебя я люблю.

Я боюсь, что подслушавши повесть мою,

Мое сердце безумья любви ужаснется

И от счастья и муки... порвется!...

Она, как полдень, хороша,

Она загадочней полночи.

У ней не плакавший очи

И не страдавшая душа.

И мне, чья жизнь-борьба и горе,

По ней томиться суждено...

Так вечно плачущее море

В безмолвный берег влюблено.

Н. Минский⁷

Навярно ти са известни тези 2 стихотвор. на Минский, но аз ти ги преписвам, защото не ми се искаше да оставя страницата празна. — Жду ответа!

Н.

⁶ „Умираш, заспиваш, заспиваш... Сънуваш може би! (нем.). Шекспир. Из монолога на Хамлет.

⁷ Николай Максимович Минский (1855—1937). Поет, един от представителите на ранния руски символизъм.

Миля Гришка,

Не се чуди, че нямам търпение да дочакам отговора ти! — Когато душевната система на човека е развита до септа степен — „злите духове“ напълно го владеят. Той не е господар на себе си и всяка една негова постъпка, на която извора е безизвестен, добива оправдание само, като плод на един... (Как болно е сам да си теглиш смелите, но правдивы заключения!...) Но, ... пускай!... „Будь, что будет все равно!“ — „Пусть будет завтра и мрак, и холод, сегодня сердце отдам лучу“, затуй и сред безпрекъснатия напиз от доволници, които може да се срещат на всяка крачка в живота, аз спирам поглед на тебе, мил безпочвенико, и най-горещо те целувам.

Лозана, 10/23 юли, 1906 г.

Николай

П. П. За по-голямо спокойство, нали мога да попитам, дали писмата ми не се четат и от трето лице? — Виж, голубчик, — обладавам тази чертица и твърде често си патя от своето болно, неудовлетворено и наранено, ако искаш самолюбие. — Човешка слабост! Ти ще пишеш, нали? Аз чакам напрегнато всеки ден, всеки час, всяка минута. ... Половината от живота ми се погълна безвъзвратно от туй очакване, което ме преследва. ...

VI.

Лозана,
14/27 юли 1906 г.

Ти вече разполагаш, мили Гришка, с моите две нещастни карти — плод на една душевна разкашканост, сред която могат да се родят хиляди непристойни постъпки и ни една свясна и навърно отгаваш какво е ставало с мене в този злополучен юлски ден. Физиономията на един достоен „нищанец“ се рисува пред тебе с цялата си красота и сила, и ти чувствуваш, че още една чертица, и сформирания в съзнанието портрет изгубва прежната си привлекателност. ...

А и днешния ден е ден на всичко друго, но не и на весели мисли. Дъжд, безнадеждно сиво небе, като живак натежала глава, уморена от безредици и опустошения душа и, като венец на всичко, гробовна самота. ... Както всякога в такива дни, аз съм готов да вися по цели часове на прозореца, да мисля за нещо далечно и неуловимо, да строя хиляди планове и, като картонени къщици сам да ги руша, да мечтая за едно най-скорошно бягство от тукашния красив, но пуст край и най-сетне, упит от еднозвучния напев на дъждовните капки, да зяпам безцелно из бездънния ефир и да завиждам на телеграфните стълбове, които се редят един след друг, като траурно облечените мъже и жени на някое погребално шествие и опасват целия свят, равнодушни и безстрашни сред шума и тишината. ... Те живеят приблизително като нас — вън от живота — и само в белоснежните зимни дни, когато по надвисналия небосвод заплаче, с гърдите на целия свят урагана, и с вихрен танец се понесат една след друга ледените преспи — еднички те — телеграфните жици — отгласят на неговия страхотен рев, меланхолно и печално. ...

Напразно правиш уговорки, че ми е омръзнало да чета писмата ти, а още по-напразно кърмиш в душата си страхът, като следствие на някаква „незаслужена чест“, толкоз повече, че аз не съм против самоизмамата, стига само в тази самоизмама да има нещо приятно, утешно. ... (Неволно ми иде на ума „Болес“⁸ със своите мними любовни писма. Ех, нека Луначарски⁹ хока

⁸ „Болес“. Разказ от Максим Горки, за първи път печатан през 1894 г. под заглавието „Писма“. Героинята, неграмотна блудница, моли да ѝ напишат любовни писма до въображаем годеник.

⁹ Анатолий Василевич Луначарски (1875—1933). Виден съветски критик, публицист и драматург.

ругателно Горки за тази негова творба! — Туй не ми пречи често да си припомням с известна наслада за туй сполучено и мило Максимово произведение.)

А съжалявам, че за сега нямам никакъв портрет при себе си. Мисля, че би могъл да изпратиш и изработения от фотографа портрет по същия начин. Тука му е мястото да изкажа задоволството си от портретчето. Прощавай, че съм можал по-рано тъй да се лъжа!

Кроя един малък план — не зная само дали би могъл да се осъществи. Именно да прескоча за идния семестър, ако изобщо бъда студент, в Германия. Ти нали за през зимата ще бъдеш в Йена? Може да дойда при тебе, стига само да ми се признаят прекараните тукашни 2 семестра и стига само 80 лв. зл. месечно да ми са достатъчни и в Йена.

Чакам отговора ти.

Целувам те

Николай

П. П. Смятам, че писмото ми ще те заvari в старата квартира, затова ти пиша на стар адрес.

Н.

VII.

Лозана,

18/31 юли 1906 г.¹⁰

Мил мой Гришка,

Не искам да разпитвам и узнавам дали е възможно моето студентство в Йена. След месец най-много замислявам и напускам Лозана. Може би туй да е необмислено от моя страна, но не е ли все едно? Пък и едва ли аслъ, ще мога повече да зяпам из запада. Всичко около мене е тъй неопределено и неясно, че и аз сам не зная, какво ще става даже утре. . . Влеча се като недобито куче и само повтарям случайно запазените от болнавата ми памет „стишки“. Когато човек загуби своята мисъл, той живее с чуждата. В себе си забелязвам същото, но това помага ли нещо?..

За сега ме рѣдва мисълта, че ще се видим може би. . . Това ще бъде тъй хубево, дявол да го вземе, че мене ме е страх да мисля върху него, за да не би моята мисъл да отнеме част от приливната му красота. Тука се живее тъй посно. . . С какво ли човек да подслажда живота си? . . . Ленив съм аз и ти не ми се смей, а размисли дали не ще попреча на твоите занимания със своето идване! „Мечта моя, зачем опять в души больно“. . . Прощавай! Целувам те, хубаво и умно дете.

Николай

VIII.

Лозана,

18/31. VII. 906 г.¹¹

Братец мой, обхващат ме старите мисли и съмнения и аз не смятам за излишно да ти се оплача. Не знам защо, но мене ми се струва, че нашето виждане не ще може тъй лесно стана, че може би още утре да се извърши нещо сериозно, което със светкавична бързина да ме откара

¹⁰ Написано на илюстрирана пощенска картичка с рисунка от Шарл Брьотон — „Изгубените илюзии“, 1904 г.

¹¹ Написано на илюстрирана картичка — „Краят на деня при облачно време в Сен-Жорж дьо Дидон“ от П. Мьорие, 1906 г. В писма VIII—X адресът на получателя е променен:

Deutschland
Jena

Monsieur Chr. Guertschow
Wörthstr., 1411.

далече от запада и тебе. Грозни предчувствия, мили мой, които намират прием в моята пълва с „унылаго испуга“ душа и в резултат само ме безпокоят и мъчат. . . Ако ти ставам противен, не скривай, а ми кажи откровенично! Нали ще направиш това? Чакам да пишеш.

Амер.[икански] милион.[ер]

Ами целувките — те се разбират

IX.

Душите на метежа, нямало е никакво „сериозно“, никакви „предчувствия“ — имало е само лутаници, имало е само незнание какво да се прави. . . И от тях — аз вярвам, че ще се освободя само когато почувствувам, че трена ме понася към тебе. Вярвай и се надявай? . . И ако мисълта за моето идване ти доставя някакво приятно чувство — живеи с нея! — А аз?
„Ich weiß nicht, was soll es bedeuten, daß ich so traurig bin“ Verstehst Du, Geliebter? So lebe ich. . .¹²
Ами ти? Нима ти нямаш „други приятели“? Глупав съм аз, Гришка, глупав! А на живите хора позволено ли е да целуват? При все това целувам те.

Николай

Пиши, а то — „я не могу не думать о тебе“, ни в ароматна нощ, ни в скърбен ден. — Понял?

(Написано встрани около картичката:)

„Ужасные, без пощады слова! Они не жались (?), все яснее, глубже проникали в мое сознание, пронизывали меня“ — „Тик-так!“ „Всякому свое; тебе — так.“ — „Я зарыдал.“
„Так было, так будет!“ — „Так было, так будет!“
Лозана, 21. VII./3. VIII. 1906 г.

X.

Лозана, 31. VII./31.VIII. 1906 г.

В същото положение бях и аз, мили Гришка, когато се реших да ти драсна оная злополучна карта, която издаде цялото мое нетърпение. Сега съм сравнително поуспокоен и виждам доколко неоснователен е бил моя болен страх, който е готов всякога да ме плаши. Ех, и аз бих желал да се отзова по-скоро при тебе, но нали знаеш, че всичко туй не зависи от нашите желания... Тука, разбира се, нищо не ме свързва и аз бих могъл лесно да се освободя от швейцарската задушна атмосфера, ако да беше решен поне въпроса с моето по-нататъшно следване, а тъй живее се хептен както в мъгла, без да се сеща никаква охота към нещо. Пък и няма с кого да размениш дума. Сам, всякога сам. Понякогаш се решавам за разнообразие да прескоча в познатата и за тебе „maison Russe“; само за малко се изгубиш във веселото й брожение и после пак се свреш в черупката си, за да се мъчиш и изстискваш. Заприличал съм на тесто, което всеки може да machа и от което едва ли някой би получил нещо. Малодушен и слъзлив, аз отдавна съм изгубил своето „аз“ и сега никакъв Nietzsche¹³, нито пък Stirner¹⁴, може да ме спаси. Ти започна, а аз ще довърша — „Сердце мое, как тебе — пак больной, плачешь и бьется и стонет в бреду: где ты? Прийди, успокой!..“ и потом „милый мой, скорь ль ты будешь со мной?“ Прощавай и пиши! Целува,

Ник.[олай]

¹² „На какво ли се дължи, че така съм тъжен?“ — Х. Хайне. Из „Лорелей“. — Разбираш ли, любими? Така живея аз! (нем.).

¹³ Фридрих Ницше (1844—1900). Немски философ идеалист, проповядващ индивидуализъм и волунтаризъм.

¹⁴ Макс Шtirner (1806—1856). Псевдоним на Каспар Шмит, немски философ идеалист, основател на анархистичния индивидуализъм.

Не обръщай внимание на моите безсъвързани и глупави писма!

Целувки

(Добавено отстрани:) От Димитра получавал ли си нещо?

XI.

Йена, 24. X./6. XI. 1906 г.¹⁵

„Wartet nur!“¹⁶ и аз пристигам. След някой и друг ден напушам Йена. За сега чакам само писмо от нашите, а пари получих. Ако до тогава не ти се чака — пиши да ти пратя, ако искаш даже „телеграфно“, моята сума. Съобщих на Вел. да побърза — не зная какво ще направи той.

Тука е „се тъй противно и глупаво“ (цитат из чуждо писмо). По цели дни се лутам с новите българци — ту за квартири, ту за покупки.

За сега толкоз
До нового свидания
Николай

Навярно ще ти се обадя, щом се реша да тръгна.

Същия

Утре, ако не се изпречи нещо, от 11—12 часа съм в VIII аудитория, на „Ubung'ите“¹⁷.
За тебе до Вел. не се получавало сякаш още нищо.

Lebe wohl!¹⁸

XII.

Христо Герчев, Христо Герчев, пак накупих чаши разни и загризах, и загризах белий, белий хляб. Мойта мъка ти разбираш: чужд за всички аз се скитам, и глупея, и глупея, в тъмний, тъмний град. А пред мене, а над мене, отомобили, трамваи, и тетрадки, и тетрадки — цифри, цифри пак.

„В нашта мила татковина“ — новини какви ли има — сборка кой издаде още — боже, хич не знам!

Загова пиши ми нещо и кажи на Митя, Димча¹⁹, че подобна магартия „нема“ понеса. Ще да грабна къс хартия и ще кастря и ще кастря, за да знаят, че не трябва друг път да мъчат..

Много глупости ти писах.

Стига, стига!

Много здраве.
Н. . .

Париж,
срещу 27 ноем. 1909 г.²⁰

¹⁵ Това писмо Лилив пише от Йена до Лайпциг. Подател:
Abs: N. Mikhailow
Tornburgerstr., 16¹
Jena;

Получател: Do Herrn
Assen Georgiew

Leipzig
Sidonienstr., 35 11e

¹⁶ „Почакайте само!“ — (нем.). Стих от известно стихотворение на Гьоте.

¹⁷ „Упражненията“ (нем.).

¹⁸ Сбогом! — (нем.).

¹⁹ Димчо Дебелянов.

²⁰ Тази картичка е изпратена до София за студента по филология Христо Герчев, Bulgarie. Адресът на подателя е:

M. N. Mikhailov
Paris (17^e)
Rue Barye № 10.